

KICHIK QULOQLARDAGI KATTA MUAMMO: OTITGA BEFARQ BO‘LMANG!

Rustamova Odinaxon Rasuljon qizi

Qo‘qon universiteti Andijon filiali

Pediatrica ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

orustamova@360gmail.com

Annotatsiya

O‘rta quloq yallig‘lanishi (otitis) bolalar va kattalarda keng tarqalgan LOR kasalliklaridan biri bo‘lib, o‘z vaqtida davolanmasa jiddiy asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin. Mazkur maqolada otitning kelib chiqish sabablari, patogenezi, o‘tkir va surunkali shakllari, bolalardagi o‘ziga xosliklari, zamonaviy diagnostika va davolash usullari tahlil qilingan. Asosiy e‘tibor o‘z vaqtida davolanmagan otitning meningit, miya absessi, mastoidit, yuz nervi falaji va karlik kabi hayot uchun xavfli asoratlariga qaratilgan. Shuningdek, maqolada profilaktika choralari, jumladan emlash, burun va quloq gigiyenasi, immunitetni mustahkamlash va xavfli uy sharoitidagi davolash usullaridan saqlanish masalalariga ham e‘tibor qaratilgan. Maqola tibbiy amaliyot va profilaktika strategiyalarini belgilashda foydali qo‘llanma sifatida xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: o‘rta quloq yallig‘lanishi, otit, asoratlar, bolalar, profilaktika, davolash.

KIRISH

O‘rta quloq yallig‘lanishi otit inson organizmida o‘rta quloq bo‘shlig‘ining infeksiya va yallig‘lanish jarayoni bilan kechadigan keng tarqalgan kasalliklardan biridir. Bu patologiya quloqning asosan virusli yoki bakterial infeksiyalar natijasida yallig‘lanishi hisoblanadi va ko‘pincha yuqori nafas yo‘llari kasalliklari bilan bog‘liq bo‘ladi. O‘zbekiston sharoitida ham otit bolalar orasida LOR (quloq–burun–tomoq) kasalliklaridan eng ko‘p uchraydiganlaridan biri bo‘lib, klinik amaliyotda tez-tez uchrab kelmoqda. Statistika shuni ko‘rsatadiki, 3 yoshgacha bo‘lgan bolalarning katta qismi kamida bir marta o‘rta quloq yallig‘lanishi bilan kasallanadi, bu esa kasallikning bolalar sog‘lig‘i uchun qanchalik muhimligini ko‘rsatadi. Boshqa tomondan, otitni vaqtida aniqlamaslik va to‘g‘ri davolanmaslik natijasida og‘ir asoratlar eshitish pasayishi, mastoidit, meningit va boshqa murakkab holatlar rivojlanishi mumkin. Shuning uchun otit etiologiyasi, klinik tasviri, diagnostikasi va oldini olish choralari tibbiyot amaliyotida katta ahamiyatga ega.

KASALLIK SABABLARI VA RIVOJLANISHI

Asosiy aybdorlar (Qo'zg'atuvchilar): Otit ko'pincha virusli infektsiya (gripp, rinovirus) fonida boshlanadi, so'ngra bakteriyalar qo'shiladi. Eng asosiy bakterial qo'zg'atuvchilar:

- *Streptococcus pneumoniae* (Pnevmonokokk) – eng ko'p uchraydigan va og'ir kechuvchi turiga sabab bo'ladi.
- *Haemophilus influenzae* (Gemofil tayoqchasi).
- *Moraxella catarrhalis*.

Infektsiya yo'li: Burun-halqumdagi yallig'lanish eshitish nayi (Yevstaxiy nayi) orqali o'rta quloqqa o'tadi. Bu nay o'rta quloqni ventilyatsiya qilish (havo almashtirish) va suyuqlikni chiqarib tashlash uchun xizmat qiladi. Yallig'lanishda nay shishib yopiladi, o'rta quloqda bosim pasayib, suyuqlik to'planadi va u yerda mikroblar ko'paya boshlaydi.

Nega bolalar? (Anatomik sabab): Bolalarda eshitish nayi kattalarnikiga qaraganda qisqa, keng va gorizontal joylashgan. Bu burundagi mikroblarning quloqqa "sirpanib tushishini" osonlashtiradi. Shuningdek, bolalardagi adenoidlar (burun orqasidagi murtak bezlari) kattalashib, nay yo'lini to'sib qo'yishi infektsiya uchun qulay sharoit yaratadi.

KLINIK BELGILAR VA TURLARI

O'tkir yiringli o'rta otit: To'satdan boshlanadigan, o'ta kuchli (sanchuvchi, lo'qillovchi) og'riq, yuqori isitma (38-39°C), eshitishning pasayishi. Agar nog'ora pardasi bosimga dosh berolmay yorilsa, quloqdan yiring va qon aralash suyuqlik oqib chiqadi va og'riq biroz pasayadi.

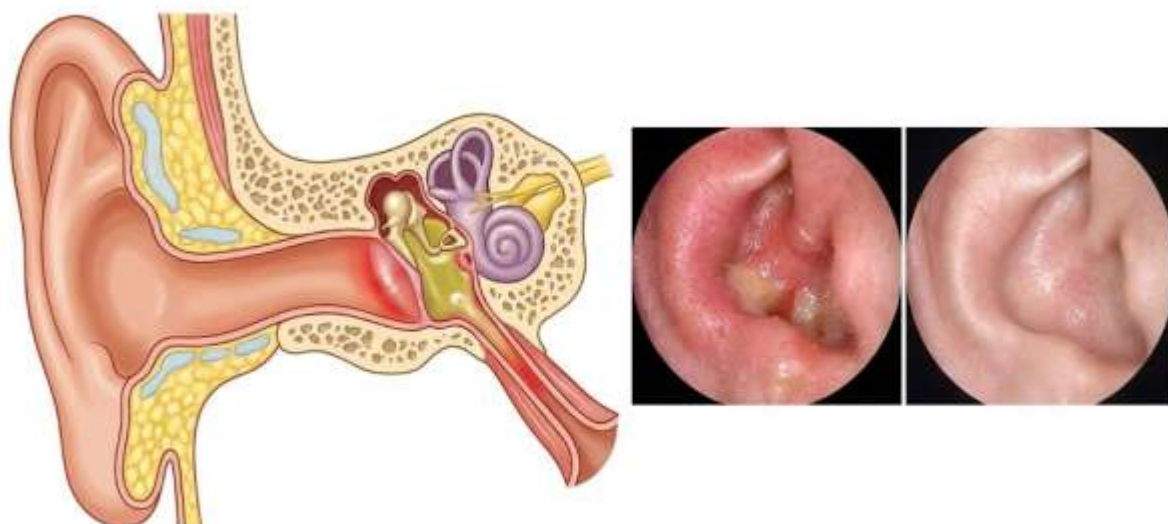
Ekssudativ (seroz) otit – "Yashirin dushman": Bu turda og'riq va isitma bo'lmaydi. O'rta quloqda yiring emas, shilliq suyuqlik to'planadi.

◦ *Xavfi:* Asosiy belgi – eshitishning pasayishi. Ota-onalar buni sezmay qolishlari mumkin. Bola gapga tushunmay qoladi, televizorni baland qiladi, diqqati buziladi. Agar uzoq davom etsa, bolaning nutq rivojlanishi va aqliy o'sishi orqada qolishi mumkin.

DIAGNOSTIKA Tashxis faqat LOR-shifokor tomonidan qo'yiladi.

Otoskopiya: Quloq pardasini ko'rikdan o'tkazish. Uning qizarganligi, bo'rtib chiqqanligi yoki teshilganligi aniqlanadi.

Timpanometriya: Pardaning harakatchanligini va o'rta quloqdagi bosimni o'lchash. Seroz otitni aniqlashda eng muhim usul.

DAVOLASH TAMOYILLARI.

Antibiotiklar masalasi: Hozirgi kunda har bir quloq og'rig'iga darhol antibiotik berilmaydi. Yengil holatlarda (ayniqsa 2 yoshdan katta bolalarda) "kuzatuv taktikasi" qo'llanilishi mumkin: 48-72 soat davomida faqat og'riq qoldiruvchi berib kuzatiladi. Agar yaxshilanish bo'lmasa, shifokor antibiotik tayinlaydi. Antibiotik kursi to'liq ichilishi shart!

Og'riqni qoldirish: Paratsetamol yoki Ibuprofen.

Burun tomchilari: Eshitish nayini ochish uchun qisqa muddatga tomir toraytiruvchi tomchilar buyuriladi.

Mahalliy davo:

- *Quloq tomchilari:* Og'riq qoldiruvchi tomchilar (faqat parda butun bo'lsa!).
- *Bozillama (Kompres):* Shifokor tavsiyasi bilan quloq atrofiga qo'yiladigan spirtli yoki iliq kompresslar qon aylanishini yaxshilab, og'riqni kamaytirishi mumkin.

Jarrohlik usullari:

- *Paratsentez:* Yiring bosimi juda yuqori bo'lganda parda shifokor tomonidan kesilib, yiring chiqariladi.
- *Shuntlash:* Surunkali seroz otitda pardaga kichik naycha (shunt) o'rnatilib, o'rta quloqni havolantirish ta'minlanadi.

QILMASLIK KERAK BO'LGAN ISHLAR

Xalq tabobatining ayrim usullari quloqqa jiddiy zarar yetkazishi mumkin:

1. **Quloqqa turli yog'lar (yong'oq, bodom yog'i), ona suti yoki siydik tomizish QAT'IYAN MAN ETILADI!** Bu iliq va nam muhit bakteriyalar ko'payishi uchun ajoyib ozuqa hisoblanadi va yallig'lanishni kuchaytirib, yiringlashni tezlashtiradi.

2. Sarimsoq piyozi yoki pelin (achchiq shuvoq) tiqish quloq yo'li terisini kuydirishi mumkin.

3. Shifokor ko'rigisiz isituvchi kompresslar qilish yiringli jarayonni miyaga tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin.

JIDDIY ASORATLARI.

O'rta quloq yallig'lanishini o'z vaqtida aniqlamaslik va to'g'ri davolamaslik infektsiyaning suyak va qon tomirlari orqali tarqalishiga olib keladi. Bu esa bemor uchun hayot uchun xavfli holatlar, og'ir asoratlar rivojlanishiga sabab bo'ladi. Asoratlar anatomik joylashuviga qarab uch asosiy guruhga bo'linadi: kranial (bosh suyagi ichki), ekstrakranial (bosh suyagi tashqi) va quloqning o'zidagi asoratlar.

Kranial asoratlar (bosh suyagi ichki)

1. Meningit: Miyani o'rab turgan parda (meninges)ning yallig'lanishi. Otit sababli rivojlangan meningit tezkor davolanishni talab qiladi, aks holda hayot uchun xavfli bo'lishi mumkin.

2. Miya absessi: Miya to'qimasida yiringli o'choq paydo bo'lishi. Bu holat ko'pincha yuqori bosim, kuchli bosh og'rig'i va nevrologik buzilishlar bilan namoyon bo'ladi.

3. Sepsis (qon zaharlanishi): Infektsiyaning qonga tarqalishi natijasida butun organizmda yallig'lanish jarayoni boshlanadi, bu esa tezkor va malakali shifokor aralashuvini talab qiladi.

Ekstrakranial asoratlar (bosh suyagi tashqi)

1. Mastoidit: Quloq orqasidagi so'rg'ichsimon suyakning yiring bilan yallig'lanishi. Klinika: quloq orqasi shishadi, qizaradi va og'riq kuchayadi. Agar vaqtida davolanmasa, infektsiya atrofdagi suyak va to'qimalarga tarqaladi.

2. Yuz nervi falaji (Bell palsy): Yuzning bir tomonidagi mushaklar ishlamay qoladi, ko'z butunlay yumilmaydi, og'iz qiyshayadi. Bu surunkali otit yoki mastoidit natijasida yuz nervi shikastlanishi bilan bog'liq.

Quloqning o'zidagi asoratlar

1. **Xolesteatoma:** Surunkali otit davomida nog'ora bo'shlig'ida teri hujayralaridan iborat o'simta paydo bo'ladi. Bu o'simta suyakni yemiradi va rivojlanishda davom etadi. Faqat jarrohlik yo'li bilan olib tashlash mumkin.

2. **Doimiy karlik:** Surunkali yallig'lanish natijasida eshitish suyakchalari yoki nog'ora pardaning katta teshigi tiklanmay qolishi sababli yuzaga keladi. Bolalarda bu holat nutq va psixomotor rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3. **Labirintit:** Ichki quloq yallig'lanishi. Klinik belgilar: kuchli bosh aylanishi (vertigo), ko'ngil aynishi, qusish va muvozanat buzilishi. Bu holat tezkor diagnostika va davolashni talab qiladi.

PROFILAKTIKA VA TEZ YORDAM

O'rta quloq yallig'lanishini oldini olish bolalar va kattalar sog'lig'i uchun muhim ahamiyatga ega. Kasallikning rivojlanish xavfini kamaytirish va jiddiy asoratlarning oldini olish uchun profilaktik choralar muntazam tarzda qo'llanilishi

zarur. Quyidagi tavsiyalar O'zbekiston tibbiyot adabiyotlari va xalqaro tavsiyalar (WHO, American Academy of Pediatrics) asosida ishlab chiqilgan.

Profilaktika choralari

Vaksinatsiya:

- Pnevmonokokk va grippga qarshi emlash o'rta quloq yallig'lanishi rivojlanish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi.
- Bolalarni muntazam emlash joriy klinik protokollarda tavsiya etilgan bo'lib, ayniqsa 6 oydan 2 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun muhim hisoblanadi. Emlash, ayniqsa surunkali va qaytalanuvchi otit xavfini sezilarli darajada kamaytiradi.

Burun va quloq salomatligi:

- Adenoidlar yoki burun-orqa yallig'lanishlarini o'z vaqtida davolash eshitish nayining yallig'lanish xavfini kamaytiradi.
- Burun tomchilari va shamollashni davolash orqali o'rta quloqqa infektsiyaning tarqalishini oldini olish mumkin.
- Burun tozaligi va shamollashning oldini olish bolalarda otit profilaktikasida muhim ahamiyatga ega.

To'g'ri emizish:

- Bolani yotgan holda emizishdan saqlanish kerak, chunki sut qulog'a oqib ketishi mumkin, bu esa bakterial infektsiya rivojlanishiga sabab bo'ladi.
- Eng xavfsiz usul – bolaning boshini biroz ko'tarilgan holda emizish, shu bilan eshitish nayini suv yoki sut bilan to'sib qo'yish xavfi kamayadi.

Tamaki tutunidan himoya:

- Passiv chekish bolalarda otit xavfini oshiradi.
- Uy sharoitida chekishni qat'iy taqiqlash va bolaning havo sifatini nazorat qilish otit profilaktikasida muhimdir.

Tez yordam chaqirish zarur bo'lgan holatlar

Quyidagi belgilar kuzatilsa, ota-ona yoki qarindoshlar zudlik bilan malakali shifokorga murojaat qilishi kerak, chunki bu otitning og'ir asoratlari rivojlanishidan dalolat beradi:

1. **Tana harorati 39°C dan yuqori** va odatdagi usullar bilan tushmaydi.
2. **Kuchli bosh og'rig'i, ko'ngil aynishi va qusish** paydo bo'ladi.
3. **Bo'yin mushaklari qotib qolishi**, boshni egish qiyinlashadi.
4. Bola **holsizlanib, uyquchan yoki tutqanoq holatga tushadi**.
5. Quloq orqasi **qizarib, shishib** ketadi.

Ushbu holatlar **mastoidit, meningit, miya absessi yoki sepsis** kabi jiddiy asoratlar rivojlanishining belgisi hisoblanadi va darhol malakali tibbiy yordam talab

qiladi. O'rta quloq yallig'lanishini vaqtida davolash va profilaktika choralari qo'llash bemorning sog'lig'ini saqlash va hayotiy xavflardan himoya qilishda muhimdir

XULOSA

O'rta quloq yallig'lanishi (otit media) bolalar va kattalarda keng tarqalgan va jiddiy asoratlar keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan LOR kasalligi hisoblanadi. Maqolada otitning kelib chiqish sabablari, o'tkir va surunkali shakllari, bolalardagi o'ziga xosliklari, diagnostikasi va davolash usullari tahlil qilindi.

Asosiy xulosalar:

- Otit ko'pincha virusli infektsiya bilan boshlanib, bakterial qo'zg'atuvchilar qo'shilishi natijasida rivojlanadi.
- Bolalarda anatomik xususiyatlar (eshitish nayining qisqarliligi, adenoidlarning kattaligi) infeksiyaning oson o'tishini ta'minlaydi.
- O'tkir va surunkali otit vaqtida davolanmasa, meningit, miya absessi, mastoidit, yuz nervi falaji, xolesteatoma va doimiy karlik kabi jiddiy asoratlar rivojlanishi mumkin.
- Diagnostika asosan otoskopiya va timpanometriya orqali amalga oshiriladi, davolash esa shifokor nazorati ostida antibiotiklar, og'riq qoldiruvchi vositalar, jarrohlik usullari va profilaktik choralarni o'z ichiga oladi.
- Profilaktika choralari: vaksinatsiya, burun va quloq gigiyenasi, to'g'ri emizish, passiv chekishdan himoya qilish.
- Tez yordam chaqirish zarur bo'lgan holatlarni bilish ota-ona va shifokor uchun hayotiy ahamiyatga ega.

O'rta quloq yallig'lanishi malakali tibbiy nazorat ostida davolanishi va profilaktika choralari qo'llash bilan asoratsiz kechishi mumkin. Shuning uchun har bir ota-ona va tibbiyot xodimi bu kasallikka doimiy e'tibor berishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avitsenna. *Otit: o'rta quloqning yallig'lanishi*. [Avitsenna Medical Portal](#).
2. MyMedic. *O'rta quloq yallig'lanishi (otit) haqida ma'lumot*. [mymedic.uz](#).
3. World Health Organization (WHO). *Acute Otitis Media in Children: Diagnosis and Management Guidelines*. Geneva: WHO, 2021.
4. American Academy of Pediatrics. *Clinical Practice Guideline: The Diagnosis and Management of Acute Otitis Media*. Pediatrics, 2013;131:e964–e999.
5. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi. *Bolalarda o'rta quloq yallig'lanishi bo'yicha tavsiyalar*. Toshkent, 2020.
6. Uzbek Medical Journal. *Otitis Media: Epidemiology, Diagnosis, and Treatment*. Toshkent, 2019;12(3):45–52.